

Vybrané aspekty trestněprávní odpovědnosti

Trestný čin neoprávněného nakládání s volně žijícími

živočichy a planě rostoucími rostlinami

Tereza Domčíková

Cílem článku je pojednat o některých aspektech trestněprávní odpovědnosti a specifikách trestných činů proti životnímu prostředí a dále o aktuálním vývoji

v této oblasti, přičemž bližší pozornost bude věnována trestnému činu neoprávněného nakládání s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.

Střevlík Ménetriešův. Foto Zdeněk Hanč

Právní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí (označovaná také jako ekologicko-právní odpovědnost) zahrnuje jak odpovědnost deliktní, tak odpovědnost za ztráty na životním prostředí (soukromoprávní náhrada škody a odpovědnost za ekologickou újmu)¹ Jednotlivé formy odpovědnosti nestojí izolovaně, porušením povinností stanovených právními předpisy na ochranu životního prostředí může dojít jak ke spáchání trestného činu, tak ke způsobení majetkových a ekologických škod. Jedním protiprávním činem tak může dojít k řadě odpovědnostních vztahů.²

Deliktní odpovědnost

Deliktní odpovědnost je odpovědnost za protiprávní jednání, tj. za takové jednání, kterým se porušují jednotlivá ustanovení na ochranu životního prostředí či jeho složek. V rámci této odpovědnosti rozlišujeme odpovědnost trestněprávní a odpovědnost za správní delikty.³ Jaký typ deliktní odpovědnosti konkrétní protiprávní jednání zakládá, je závislé především na posouzení jeho závažnosti. Ve vztahu správního a trestního platí zásada ne bis in idem, tj. „ne dvakrát o tomtéž“.⁴

Podle § 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, platí dále tzv. zásada subsidiarity trestní represe (nazývaná také jako princip ultima ratio), podle níž trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Trestní odpovědnost proto nastupuje až jako nejpřísnější prostředek v těch nejzávažnějších případech. Blíže se touto zásadou v případě porušení předpisů na úseku ochrany životního prostředí zabýval Nejvyšší soud ČR v usnesení ze dne 18. 3. 2015, č. j. 7 Tdo 207/2015-15. Jednalo se o případ, kdy státní zástupce podal podnět na potrestání pro přečin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami podle § 299 odst. 2 trestního zákoníku, jehož se měla obviněná dopustit tím, že dovezla leteckou linkou z Amsterdamu na trase Jakarta – Amsterdam – Praha v zavazadle 1 kus preparovaného exempláře karety obrovské (*Chelonia Mydas*), ačkoli jí nebylo uděleno povolení k vývozu tohoto exempláře ani povolení k dovozu. Soud postoupil věc České inspekci životního prostředí, neboť došel k závěru, že by mohl být posouzen jako přestupek podle § 34c odst. 3 písm. a) zákona č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících

živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy). Postoupení bylo odůvodněno úvahou, že jednání obviněné není natolik společensky škodlivé, aby musela být uplatněna trestní odpovědnost. S tímto postupem se Nejvyšší soud neztotožnil. Soud nižší instance neuvedl nic, čím by přijatelně vysvětlil, že konkrétní míra škodlivosti posuzovaného jednání obviněné se nějak vymykala z rámce obvyklé škodlivosti neoprávněných dovozů exemplářů druhů živočichů přímo ohrožených vyhubením nebo vyhnutím. Takové vysvětlení lze sotva spatřovat v úvaze, že šlo o „pouhý dovoz“ exempláře bez potřebného povolení. Nelze pominout, že šlo o exemplář neživého živočicha druhu, který je přímo ohrožen vyhubením, a který proto požívá nejvyššího stupně ochrany. Podle Nejvyššího soudu proto byla podceněna škodlivost jednání spočívajícího v dovozu bez povolení.

Společná charakteristika trestných činů proti životnímu prostředí

Skutkové podstaty trestných činů, jejichž druhým objektem je zájem na ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek, prošly v minulosti dynamickým vývojem. Poslední významné změny učinila novela trestního zákoníku provedená s účinností od 1. 12. 2011 zákonem č. 330/2011 Sb. V současnosti je v trestním zákoníku pro trestné činy proti životnímu prostředí vyčleněna ve zvláštní části samostatná hlava VIII, která aktuálně obsahuje 15 skutkových podstat.

Trestné činy lze dále rozdělit do tří skupin. První skupinu představují obecné skutkové podstaty trestných činů ohrožení a poškození životního prostředí (§ 293 TZ) a ohrožení a poškození životního prostředí z nedbalosti (§ 204 TZ), které chrání životní prostředí jako takové. Druhou skupinu tvoří speciální skutkové podstaty trestných činů, které se vztahují k dílčím složkám životního prostředí, jako například trestný čin poškození lesa (§ 295 TZ), nebo k dílčím problémům a právem chráněným zájmům, např. trestný čin pytláctví (§ 304 TZ). Do třetí skupiny patří skutkové podstaty, které sice nejsou zařazeny v hlavě VIII, ale mohou být rovněž využity při postihu těch nejzávažnějších jednání porušujících předpisy na ochranu životního prostředí. Příkladem může být trestný čin obecného ohrožení (§ 272 TZ), zneužívání vlastnictví (§ 229 TZ), nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 TZ) či nedovole-

ná výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 TZ).

Pro trestné činy proti životnímu prostředí jsou typické tzv. blanketní skutkové podstaty, tj. takové skutkové podstaty, které odkazují na zvláštní právní předpis, jímž může být jak některý z předpisů upravujících ochranu jednotlivých složek životního prostředí, tak přímo účinné unijní právo či mezinárodní úmluva.

Trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami

Trestněprávní ochranu chráněných druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin zajišťují ustanovení § 299 trestního zákoníku („neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami“) a § 300 trestního zákoníku („neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti“). Objektem skutkových podstat upravených v § 299 a 300 trestního zákoníku je zájem na ochraně ohrožených druhů rostlin a živočichů, tedy zájem na zachování biodiverzity. Objektivní stránku lze naplnit usmrcením, zničením, poškozením, odejmutím z přírody, zpracováním, opatřením sobě či jinému, dovozem, vývozem, přechováváním, nabízením jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu. Jedná se o vnitrostátně chráněné druhy (zvláště chráněné druhy) v souladu s § 48 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny,⁵ a dále o exempláře chráněné podle Úmluvy CITES a nařízení Rady EU.

Aby došlo ke vzniku trestněprávní odpovědnosti, musí být čin spáchán na více než dvaceti pěti kusech živočichů, rostlin či exemplářů, a to popř. i v rámci dílčích útoků tvořících jeden skutek. Není podmínkou, aby se jednalo o kusy téhož druhu. Jeden kus postačí, pokud půjde o jedince silně či kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhnutím. Subjektem (pachatelem) tohoto trestného činu může být jak fyzická, tak právnická osoba.

Sankcemi jsou u základní skutkové podstaty trest odnětí svobody až na tři roky (u nedbalostní formy až 1 rok), zákaz činnosti a propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Trestní zákoník upravuje v § 299 odst. 3 a 4 rovněž tzv. kvalifikované skutkové podstaty, které popisují okolnosti spáchání

Kareta obrovská.
Foto Archiv AOPK ČR

Masožravá bublinatka Quelchova (*Utricularia Quelchii*) na vrcholové plošině Auyan Tepui ve Venezuele. Foto Archiv AOPK ČR

restného činu, u nichž je stanoven přísnější trest, než který může být uložen pro základní skutkové podstaty. Je tomu tak v případě, půjde-li o organizovaný zločin či pokud pachatel spáchá trestný čin podle § 299 trestního zákoníku v úmyslu dosáhnout majetkového prospěchu stanovené výše, dále pak v případě poškození biotopů či populací (srov. § 299 odst. 3 a 4).

Statistiky a aktuální tendence

Podle zpravodajství kriminalistů⁶ jsou dlouhodobě nejčastější trestnou činností proti životnímu prostředí pytláctví (§ 304 trestního zákoníku). Další frekventovanou skupinou jsou jednání týkající se týrání a zanedbání péče o zvířata (§ 302 a § 303 trestního zákoníku). Poměrně časté jsou rovněž případy spojené s nelegálním držetím a obchodováním s exempláři zvláště chráněných druhů a rostlin, z nichž většina byla s mezinárodním prvkem.

Podle Statistických ročenek kriminality, které zpracovává Ministerstvo spravedlnosti ČR,⁷ se pohybovaly počty pachatelů stíhaných pro trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v dřívějších letech v řádu pouhých jednotek. Např. v roce 2010 bylo sice podle § 299 trestního zákoníku stíháno šest osob, nikdo však nebyl odsouzen. V roce 2011 pak byly podle tohoto ustanovení odsouzeny pouze dvě osoby.

Oproti tomu v roce 2014 již statistiky uvádějí 50 trestných činů neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě ros-

toucími rostlinami. Obžaloba byla vznesena v 31 případech. Odsouzeno bylo celkem 16 osob. Pouze v jednom případě však byl udělen trest odnětí svobody nepodmíněně, a to v délce 1–5 let. V roce 2014 nebyl zachycen žádný trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti.

Vzhledem k tomu, že statistické údaje za loňský rok prozatím nejsou k dispozici, není zřejmé, zda bude pokračovat stoupající počet odhalených trestných činů neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.

Náznačkem, že vyšší počet stíhaných a odsouzených pachatelů pokračoval i v roce 2016, je aktuální rozsudek Okresního soudu pro Prahu-západ ze dne 26. 10. 2016, jímž byl obžalovaný shledán vinným, že v průběhu více než 10 let na různých místech České republiky postupně neoprávněně odejmul z přírody a usmrtil, v případě hmyzu za pomoci tzv. smrtičky, či sobě jinak opatřil pro sběratelskou potřebu anebo nebo na výměnu či

prodej mezi ostatními sběrateli 209 kusů jedinců zvláště chráněných druhů živočichů dle zákona o ochraně přírody a krajiny, které jsou uvedeny v Příloze III vyhlášky Ministerstva životního prostředí ČR č. 395/1992 Sb. jednak jako druhy kriticky ohrožené, jednak jako druhy silně ohrožené a jako druhy ohrožené. Tyto druhy vyhledal ve volné přírodě, odejmul, usmrtil a dále přechovával a prodal 31 ks exemplářů kriticky ohroženého druhu, 28 ks exemplářů silně ohroženého druhu a 149 ks exemplářů ohrožených druhů. Dále přechovával jeden kus jedince kriticky ohroženého střevlíka Menetriesova (*Carabus menetriesi*). K naplnění sběratelských zájmů pak nabízel k prodeji prostřednictvím aukčního portálu eBay 284 kusů jedinců zvláště chráněných druhů živočichů. Za tento zločin byl odsouzen podle § 299 odst. 4 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 2 roky, přičemž výkon trestu byl odložen na zkušební dobu v trvání 2 roky. Dále byl pachateli uložen trest propadnutí věci u 209 neživých exemplářů živočichů, zajištěných při domovní prohlídce u obžalovaného.

Poznámky (Endnotes):

- 1 DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha: C. H. Beck, 3. vydání, 2010, s. 73.
- 2 JANČÁŘOVÁ a kol. Odpovědnost v právu životního prostředí – současný stav a perspektivy. Masarykova univerzita roku 2013, 1. vydání, 2013, s. 14.
- 3 DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha: C. H. Beck, 3. vydání, 2010, s. 73.
- 4 Odlišením trestných činů od deliktů netrestního charakteru se blíže věnovala S. Havelková, v článku Odpovědnost za správní delikty a trestné činy publikovaném v Ochrana přírody č. 1/2012.
- 5 Seznam ohrožených druhů se stupněm ohrožení stanoví prováděcí vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb.
- 6 Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/trestna-cinnost-proti-zivotnimu-prostrediu.aspx>
- 7 Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

Novinky v CITES po 17. konferenci smluvních stran v JAR

Jindřiška Jelínková

Ve dnech 24. 9. – 4. 10. 2016 proběhla v jihoafrickém Johannesburgu již 17. konference smluvních stran CITES (Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin). Jednalo se o doposud největší akci svého druhu, zúčastnilo se jí přes 3500 delegátů, zastoupeno bylo 158 vlád a jako pozorovatelé byla přítomna také řada zástupců nevládních a mezivládních organizací. Program konference zahrnoval 90 bodů a dalších 62 návrhů na změny v přílohách CITES, předložených 64 smluvními

stranami. Českou republiku reprezentovala delegace složená ze zástupců Ministerstva životního prostředí (Ondřej Klouček, Barbora Hirschová), Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (Jindřiška Jelínková) a České inspekce životního prostředí (Pavla Říhová), vedená velvyslancem ČR v JAR Michalem Králem. Jednalo se o vůbec první konferenci CITES, kde EU mohla vystupovat jako smluvní strana Úmluvy s 28 hlasy. V následujících řádcích představíme některé změny v přílohách CITES odsouhlasené v Johannesburgu.

Skupinka kozorožců kavkazských (*Capra caucasica caucasica*) v Zoo Olomouc. Foto Milan Kořínek

